

1/3/2026

נושאונט מס' 73

דבר העורך

שלום רב,

ברשותכם, דבר העורך יעסוק הפעם במשהו אישי. לפני כחודש התקיימה תערוכה עולמית בדובאי, והאוסף שלי "שחמט – משחק המלחמה" זכה בציון של 95 נקודות ובמדליית זהב גדולה בפעם השלישית (הזכיות הקודמות שלי במדליה נחשקת זו היו בבודפסט 2022 ובעיר אסן בגרמניה שנה מאוחר יותר). רק קומץ של תמטיקאים ישראלים זכו במדליית זהב גדולה, ולמיטב ידיעתי רק שניים מהם (**פרופסור עמנואל אילן** המנוח וחברנו **ד"ר יהושע מגר** יבדל"א) זכו בכך שלוש פעמים. אני גאה מאוד להיות שייך לרשימה אקסקלוסיבית זו.

עבור אלה מכם שאינם בקיאים בכללים, זכייה במדליית זהב גדולה בשלוש תערוכות ובשלוש שנים שונות אומרת שהחל מהשנה הבאה לא אוכל יותר להציג את האוסף שלי באגף התמטי. אני אוכל להשתתף באגף "אלוף האלופים" ולהתמודד על הפרס הגדול של התערוכה, אך הסיכויים לכך הם אפסיים, בהתחשב בכך שיהיה עלי להתמודד מול מיטב האוספים מהתחום המסורתי או מהאגף לתולדות הדואר. בכל הקשר לתמטיקה עלי לפנות את המקום לטובת אוספים חדשים מהדור הבא של המציגים.

וכאן אני עובד מהפרטי לכללי: היכן המציגים הישראלים התמטים הבאים? אם אינני טועה נותרו בארץ רק שני מציגים פעילים בתחום התימטיקה: יושב הראש שלנו **מנחם לדור** (האוסף על שירותים חשאים) ו**יוחנן מי-רז** המציג את נושא הבטיחות. להם ניתן להוסיף את **פאולו דואק** המציג שני אוספים של מסגרת בודדת (על נהג המרוצים **אירטון סנה** ועל הכדורגלן **פלה**) ואת **ברוך רוטברגר**, אשר בקרוב יזכה בוודאי לציון שיאפשר לו להציג את האוסף שלו על שבעת המינים ברמה הבינלאומית. איפה שאר האספנים התמטים? מאיפה יגיע הדור הבא של המציגים, אשר ימשיך את המסורת המפוארת של העבר? רק אתם יכולים לענות על שאלה זו.

שלכם,
יורם

מגדל בבל ובליל הלשונות משה ביאלי שילה

הסיפור אודות מגדל בבל מופיע במקרא בסוף פרשת נוח, לאחר סיפור המבול. לפי המסופר, בשחר האנושות התיישבו בני אדם בארץ שנער (דרום מזרח מסופוטמיה), הקימו עיר, ובנו בה מגדל גבוה. אלוהים לא ראה בעין יפה את בניית העיר והמגדל, בלבב את שפתם והפיצם בכל רחבי תבל. כתוצאה מכך חדלו בני האדם לדבר בשפה משותפת ונוצרו השפות השונות. על שם בלילת השפות נקראה העיר בשם "בבל". להנאת הקורא נביא את הדברים כפי שהם מופיעים בתשעה פסוקים קצרים בפרק י' של ספר בראשית:

א וַיְהִי כָל־הָאָרֶץ, שְׂפָה אַחַת, וּדְבָרִים, אַחָדִים. ב וַיְהִי, בְּנִסְעָם מִקֶּדֶם; וַיִּמְצְאוּ בְקֵעָה בְּאֶרֶץ שְׁנַעַר, וַיֵּשְׁבוּ שָׁם. ג וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ, הֲבֵה נִלְבְּנָה לְבִנִּים, וְנִשְׂרָפָה, לְשִׂרְפָה; וְתִהְיֶה לָּהֶם הַלְּבָנָה, לְאֲבָן, וְהַחֲמֵר, הִיָּה לָּהֶם לְחֵמֶר. ד וַיֹּאמְרוּ הֲבֵה נִבְנֶה־לָּנוּ עִיר, וּמִגְדָּל וְרֹאשׁוֹ בַשָּׁמַיִם, וְנַעֲשֶׂה־לָּנוּ, שֵׁם: פֶּן־נִפּוּץ, עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ. ה וַיֵּרֶד יְהוָה, לִרְאֹת אֶת־הָעִיר וְאֶת־הַמְּגִדָּל, אֲשֶׁר בָּנוּ, בְּנֵי הָאָדָם. ו וַיֹּאמֶר יְהוָה, הֵן עַם אֶחָד וְשִׂפָּה אַחַת לְכָלָם, וְזֶה, הַחֲלֹם לַעֲשׂוֹת; וְעַתָּה לֹא־יִבְצֵר מֵהֶם, כָּל אֲשֶׁר יִזְמוּ לַעֲשׂוֹת. ז הֲבֵה, נִרְדֶּה, וְנִבְלֶה שָׁם, שְׂפָתָם--אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ, אִישׁ שִׁפְתֵי רֵעֵהוּ. ח וַיִּפֹּץ יְהוָה אֶת־מִשְׁם, עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ; וַיַּחְדְּלוּ, לְבִנֹּת הָעִיר. ט עַל־כֵּן קָרָא שְׁמָהּ, בְּבָל, כִּי־שָׁם בָּלַל יְהוָה, שְׂפַת כָּל־הָאָרֶץ; וּמִשְׁם הִפִּיצָם יְהוָה, עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ.

ראשית, עלינו לשאול את השאלות הבאות: מה רע בכך שאנשים רוצים להשאיר לעצמם "שם" ובונים עיר ומגדל אשר "ראשו בשמים"? למה ה' חושש מזה כל כך? ואם כבר החליט אלוהים למנוע את בניית המגדל, מדוע הוא בוחר דווקא לבלבל את שפתם? מה רע בכך שכל האנושות מדברת בשפה אחת?

המדרש אומר, כי בניית המגדל לא הייתה תמימה כל כך. לדעת חז"ל, בני האדם בעצם ביקשו למרוד באלוהים, להגיע לשמים ולתפוס את מקומו. הרבי מלובביץ' מדגיש, כי בוני המגדל היו מעוניינים בפרסום ושימור שמם, כלומר בהאדרה עצמית. המטרה

שסביבה התאחדו לא הייתה מטרה נעלית ומרוממת, אלא מטרה חומרית, שהייתה ממוקדת בעצמם בלבד. הפרופסור ישעיהו ליבוביץ' טוען, כי סיפור המגדל מעלה על נס את גדולתו הטכנולוגית של האדם, אך גם מצביע על הדרך בה התנהלות כזו צריכה להיות: עולם טכנולוגי לא צריך לשים את הטכנולוגיה כתכלית, אלא כאמצעי בלבד.

"מגדל וראשו בשמים" – חותמת אירוע

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

מעטפת יום ראשון לבול חב"ד משנת 2006. גורמים בחסידות התנגדו לשלב בבול את דמותו של הרבי מלובביץ', משום שהדבר עלול להתפרש כהכרה בכך שהרב אכן מת. לפיכך דמותו של הרבי המנוח נראית רק על גבי מעטפת היום הראשון.

ישעיהו ליבוביץ' מוסיף, כי פיזורם של בני האדם היה הדבר הטוב ביותר שהאנושות קיבלה מימיה. התפלגות האנושות לזרמים וכיתות היא דבר מבורך, משום שכך יכולות להתפתח אידיאולוגיות, ערכים, תרבויות ומערכות שלטון רבות, ולא כולם יהיו כפופים לשלטון רודני אחד. **הרשב"ם** חושב בצורה דומה: בוני המגדל עברו על מצוות האל "פרו ורבו ומלאו את הארץ". חברה אחידה, מונוליטית והומוגנית, בה כולם חושבים ופועלים באותו אופן, היא חברה כוחנית ולא בריאה. חברה שמדכאת שונות ורב גונית בקרבה מובילה לעריצות, ואת התוצאה הזאת אלוהים ביקש למנוע. על פי פרשנות זו המין האנושי לא קיבל עונש מידי האלוהים, אלא זכה בפרס בדמות רב-תרבותיות.

הסיפור אודות מגדל בבל הוא, כאמור, קצר למדי, ולכן זכה לאורך השנים לייצוג מועט יחסית באומנות. לאמירה כללית זו יש יוצא מן הכלל: בהולנד של המאה ה-16 נרשמו למעלה ממאה ציירים שונים אשר התמודדו עם הנושא, ובחרו לתאר את מגדל בבל ביצירותיהם. אין הסבר ברור מדוע נושא זה הפך לפופולארי כל כך דווקא בנקודת זמן זו. יש הטוענים, כי הייתה בכך משום מחאה של האומנים ההולנדיים כנגד הלהיטות של הכנסייה הקתולית לבנות קתדרלות. אחרים סבורים, כי היצירות נועדו למחות כנגד עריצותה של ספרד, אשר שלטה בהולנד באותם ימים.

הבולטת מבין היצירות המוקדשות למגדל בבל היא של הצייר הפלמי **פיטר ברויגל האב** (1525 – 1569) משנת 1563. הציור מוצג כיום במוזיאון להיסטוריה של האומנות בווינה, ולכן הוא הונצח בבול אוסטרי משנת 2011. ברויגל מתאר את המגדל כבניין בסגנון של הקולוסיאום, מבנה אשר ברויגל ראה בביקורו ברומא במהלך אותה שנה.

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

עבור הנוצרים שימש הקולוסיאום כסמל לרדיפתם על ידי הרומאים, וכן להיבריס של קיסרי רומא. הציור, כמו גם יצירות אחרות של ברויגל, עמוס בפרטים, ויש הטוענים שהוא כולל כאלף דמויות העוסקות בבניית המגדל. אדריכל המבנה הוא **נמרוד**, הנראה מתייעץ עם האחראים על הבניה. כדי שהקורא יוכל להנות ממלוא עושרה של היצירה הגרנדיזית והדרמטית הזו בחרתי להציג אותה כאן על גבי גלוית מרב.

מגדל בבל "הקטן" של ברויגל

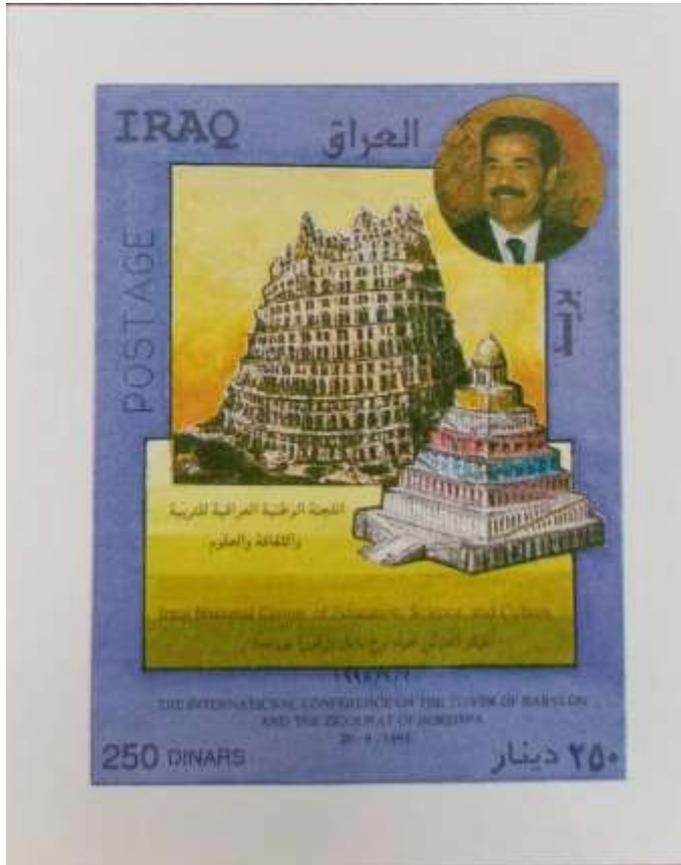
ברויגל האב לא הסתפק בציור מרשים זה, ובאותה שנה הוא צייר את מגדל בבל "הקטן" – ציור דומה בתיאורו הארכיטקטוני של המגדל, אשר גם הוא עשיר עד מאוד בפרטים, אם כי לא כמו הציור "הגדול". המגדל "הקטן" מופיע על גבי בול של בלגיה משנת 1982, אשר הונפק לכבוד קונגרס האספרנטו העולמי אשר נערך בבלגיה.

ראוי לציין, כי פרט לשני ציורים אלה הופיע נושא תנ"כי רק ביצירה אחת נוספת משל ברויגל (מותו של המלך **שאול**, למי שמתעניין), ומכאן ברור שבעתים, כי יש לקשר את היצירות לתחום הפוליטי בארצות השפלה של אמצע המאה ה-16, ולא לניסיון בלתי תלוי לתאר את אירועי המקרא.

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

מיקומה של בבל מזוהה עם עיראק של ימינו. פסוק ג' בקטע המובא לעיל מציין את השימוש בלבנים צרופות, שיטת בניה המאפיינת את מישורי דרום מסופוטמיה, הדלים באבני בנין. רוב החוקרים סבורים, שההשראה למגדל שבסיפור נובעת ממבנים פולחניים מטיפוס המכונה "זיקורת", הנפוץ במסופוטמיה. זהו מבנה בעל בסיס רחב,

וכל קומה שבו הינה צרה יותר מהקומה שמתחתיה. הציורים של ברויגל מתארים מבנה בסגנון כזה. גם בגיליונית מעיראק נראה

תיאור דומה של המגדל המגלומני אשר בנו אבותינו. באופן הולם למדי הגיליונית מציגה בצד המגדל את דיוקנו של אדם אשר סבל ממגלומניה קיצונית.

בעקבות פרשת מגדל בבל נפוצו בני האדם על פני כל העולם. בנוסף, האנושות הפכה לרב לשונית, ולכן גם לרב תרבותית. על פי הערכות קיימות כיום לא פחות מ-10,000 שפות אנושיות שונות ברחבי העולם, ואין סוף ניבים מקומיים. קנדה הנפיקה בשנת 1990 בול לציון השפות הרבות הקיימות על פני התבל. הבול עושה שימוש בצורה של יונה מעופפת, כאשר כל חלקי גופה מכוסים באותיות בשפות שונות. שימו לב שגם העברית מיוצגת כאן בחלק העליון של הכנף השמאלית של היונה.

משה ביאלי שילה אוסף פריטים בולאיים בנושאים התנ"ך בראי האומנות, ציורי מערות וסלעים וכן בנושאים שונים הקשורים באומנות הציור. כתובתו למשלוח תגובות: biali.moshe@gmail.com

חדשנות בסיפור הלכה למעשה רישארד פראנגה

אחד ההבדלים בין תצוגה תמטית טובה לתצוגה מצוינת הוא שימוש מקורי בחומר בולאי איכותי. המציג המצטיין מצליח לשלב בתצוגה שלו פריטים שלכאורה אינם שייכים לנושא, אך לקשור אותם באופן נבון לסיפור שלו. שימוש מקורי אחר הוא הצגת תשניות וטעויות לא בדגש בולאי (כלומר, כסטייה קלה מהסיפור כדי להציג תשנית), אלא כחלק אינהרנטי של הסיפור בדגש על התוכן התמטי של התשנית. במאמר זה אביא דוגמאות הלקוחות מחלק מהתצוגות התמטיות הטובות בעולם.

נתחיל בשתי דוגמאות מתוך התצוגה פורצת הדרך של **דמיאן לאגה** "חיי הציפורים באוסטרלו-אסיה". אחד העמודים הראשונים של התערוכה נקרא "מוזר ונפלא – אוסטרלו-אסיה דרך עיניו של הצפר". הפריט הראשון הוא חותמת המראה צפר המביט כלפי מעלה מבעד למשקפת, והטקסט התמטי הוא:

בואו נצפה באוסטרליה דרך עיניו של צפר: מבט ראשון דרך המשקפת שלנו מראה...

הפריט השני הוא בול מניו זילנד המראה ציפור הנקראת "וקה", עם טעות הדפסה – הצבע השחור מוזז ימינה, כך שהציפור נראית מטושטשת. הכיתוב התמטי הנלווה אומר:

... עצור – המשקפת אינה מכוונת כראוי ...

ועתה אנו מגיעים לפריט השלישי, שהוא בול זהה אך ללא טעות ההדפסה, והוא מופיע עם הכיתוב:

... מראה לנו שפע של ציפורים ייחודיות המופיעות אך ורק בדרום האוקיינוס השקט.

איזה רעיון יפה לשימוש בטעות פשוטה למדי, ואיזה שילוב הרמוני שלה בשטף הסיפור!

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

הערת העורך: יורשה לי להסתייג, ולהצביע על טעות תמטית חמורה. וקה הוא עוף חסר יכולת תעופה, כך שהצפר שלנו בוודאי לא מביט עליו כלפי מעלה. הרעיון היפה לשימוש בטעות ההדפסה לא מצדיק טעות תמטית כזו. מסתבר, שאפילו הגדולים ביותר, ודמיאן לאגה הוא ללא ספק בכיר האספנים התמטיים בעולם, יכולים לטעות.

בהמשך אותה תצוגה מסביר לאגה את המושג "מלניזם", או בעברית "שחורנות". זוהי תופעה של כמות גבוהה של פיגמנטים שחורים, כתוצאה מנוכחות מלנין בכמות גבוהה. התוצאה היא הפוכה לתופעה המוכרת לנו יותר של לבקנות.

בעמוד התצוגה שלו מראה לאגה רצועה אנכית של בולים אוסטרליים משנת 1978, כאשר בשני הבולים העליונים חסר אחד הצבעים, כך שהם מציגים דוגמה ללבקנות חלקית אצל הטבלן הגמדי. לצידה מוצגת רצועה של שלושה בולים המראים וקה (אותו בול שראינו קודם לכן), כאשר בבול השמאלי הצבע השחור חסר לחלוטין, בעוד שבבול האמצעי הוא נעדר חלקית. התוצאה היא התגברות של הגוון השחור משמאל לימין, המהווה הדגמה יפה לתהליך המלניזם. בול ניו זילנדי משנת 2000 (בתחתית העמוד) מציג תמירון שחור.

התצוגה "טקסטיל" של **ויסלב דוברובולסקי** מציגה סוגים שונים של סיבים, כולל פוליאמיד, חומר המוכר בשם המסחרי ניילון. אגדה אורבנית מייחסת את מקור השם לשילוב האותיות המייצגות את הערים ניו יורק (NY) ולונדון (LON), שכן מדענים מארצות הברית ומבריטניה תרמו לפיתוח החומר. מעטפת אבל שנשלחה בשנת 1876 מניו יורק ללונדון משמשת כהמחשה לנקודה התמטית. הקטע הרלוונטי מעמוד התצוגה מופיע בראש העמוד הבא.

אחד מהישגיו של **יוהאן ונדנהאוסה**, מחבר התערוכה "מהחשבונייה עד הפאבלט" הוא השימוש יוצא הדופן בחומר בולאי כדי להמחיש את הסוגיות המוצגות בה. הדבר דרש, בנוסף לידע נרחב בנושא, כמות לא קטנה של ידע בולאי, כפי שנראה בדוגמאות הבאות.

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית

בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

List żalobny wysłany z Nowego Jorku do Londynu w 1876 roku.

W 1930 r. w DuPont po badaniach prowadzonych przez dr. Wallace'a z Elmerem Boltonem powstało pierwsze włókno poliamidowe. W 1937 roku firma opatentowała nylon. Amerykanie i Anglicy przyczynili się w równym stopniu do opracowania technologii jego wytwarzania, doszli więc do wniosku, że musi to być uwidocznione w nazwie. Tak więc dwie pierwsze litery pochodzą od skrótu "N" i "Y" czyli New York, trzy dalsze od pierwszych liter nazwy Londyn, czyli "ny"- "lon".

Gorzowskie Zakłady Włókien Sztucznych, producent Poliamidu 6.

בפרק העוסק בתוכנה, המחבר מתאר את המכשירים הראשונים הניתנים לשליטה שנעו, בין היתר, באמצעות גלגלי שיניים. החותמות על גבי המכתב הנראה להלן, אשר נשלח בשנת 1860 ממנהיים אשר בבאדן למפעל מלט ליד בון, הן בצורה של גלגלי שיניים. כך ניתן לשלב חומר בולאי קלאסי בנושא מודרני לחלוטין.

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

מחשבי על שימשו בטכנולוגיית הצפנה ובפענוח צפנים על ידי שימוש במספר ראשוניים גבוהים. ונדנהאוטה מדגים זאת באמצעות מכתב שנשלח בדואר רשום מארגנטינה לצרפת. תווית הרישום נושאת את המספר 876023, שהוא מספר ראשוני.

הפריט הבא הוא מכתב שנשלח בשנת 1870 מרומא (אז, מדינות האפיפיור) לעירייה נול (Knowle) באנגליה, שהיום היא חלק מהעיר בריסטול. המכתב מבויל בשלושה בולים בערכים 5, 10 ו-40 סנטימי. צבעי הבולים הם ציאן, מג'נטה וצהוב – שלושת הצבעים שיחד עם שחור משמשים כל מדפסת הזרקת דיו.

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

בעולם המחשבים עושים שימוש באלגוריתם בשם קוד **המינג**, הכולל בדיקה של זוגיות הביטים. ביטי הזוגיות היו חזקות של 2 (1, 2, 4, 8 וכו'). לפנינו מכתב שנשלח מאוסלו לפריז בשנת 1874, ועליו בבולים בערכים של 1, 2, 4 ו-8 סקילינג, אשר תואמים בדיוק לערכים של ביטי הזוגיות.

כאמור, אלה הן דוגמאות בלבד לשילוב חדשני ויצירתי של פריטים בולאיים איכותיים בסיפור תימטי. אני מקווה שדוגמאות אלה ישמשו כהשראה לקורא בבניית האוסף האישי שלו לתצוגה תחרותית.

רישארד פראנגה הוא העורך של המגזין "טמטיק" הרואה אור בפולין, אשר מוקדש לבולאות תמטית. נושאי האיסוף שלו הם משחק הכדורסל ויין. תגובות למאמר יש להפנות למערכת "נושאונט".